

Klimatická spravodlivosť v oblasti mládeže v Európe

Filipe Moreira Alves

Klimatická spravodlivosť je transformačný a prierezový prístup ku klimatickým opatreniam, ktorý chráni práva a budúcnosť mladých ľudí, domorodého obyvateľstva a zraniteľných skupín. Zabezpečuje ich zmysluplnú účasť na rozhodovaní o klíme, rieši štrukturálne nerovnosti a historické dedičstvá a podporuje spravodlivé vzťahy medzi ľuďmi, komunitami a prírodou.

ČO JE KLIMATICKÁ SPRAVODLIVOSŤ?

Trojitá planetárna kríza je jednou z najnaliehavejších výziev, ktoré dnes ovplyvňujú našu spoločnosť a naše spoločné vyhliadky do budúcnosti (Stapleton a Jece 2024). Toto je obzvlášť relevantné a aktuálne pre mladých ľudí. Nielenže zdedia následky minulých činov bez toho, aby k nim priamo prispeli, ale práve oni budú počas svojho života najviac ovplyvnení dopadmi tejto krízy; a napriek tomu nemajú primerané slovo v rozhodovacích procesoch. Táto 2-násobná nespravodlivosť voči mladším generáciám sa všeobecne opisuje ako medzigeneračná nespravodlivosť, ktorá zahŕňa ekologické, ekonomické, sociálne a politické otázky.

Klimatická spravodlivosť si rýchlo získava politický, právny a sociálny ohlas, najmä medzi mladými ľuďmi.

Mobilizácia mládeže sa vyvíjala od kampaní na zvyšovanie povedomia a verejných protestov k súdnym sporom, iniciatívam zameraným na komunitnú odolnosť, angažovanosti v politike a požiadavkám na inštitucionálnu zodpovednosť (Gorman 2025). Fridays for Future, Generation Climate Europe, XR Youth, ako aj nárast súdnych sporov v oblasti klímy (Bárta a Tumėnaitė 2024), sú niektoré z konkrétnych príkladov mobilizácie mládeže, ktoré sa stali určujúcim znakom opatrení v oblasti klímy v Európe.

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z roku 2024 vo veci KlimaSeniorinnen proti Švajčiarsku alebo prípad Duarte Agostinho a ďalší proti Portugalsku a 32 ďalším štátom, ktorý viedli mladí ľudia, definujú zmenu klímy ako porušenie základných práv chránených právom v oblasti ľudských práv, čím vytvárajú zásadný precedens pre budúce súdne spory.

Navyše, na medzinárodnej scéne predstavuje poradné stanovisko Medzinárodného súdneho dvora z roku 2025, ktoré prijala Organizácia Spojených národov v máji 2026, historický právny krok k stanoveniu, že štáty majú podľa medzinárodného práva záväzné právne povinnosti chrániť klímu.

Posilňuje to tiež argumenty pre medzigeneračné systémy spravodlivosti. Zmeny v rámcoch EÚ, ako napríklad Európsky klimatický pakt a Európska zelená dohoda, naznačujú širší posun od dobrovoľných záväzkov smerom k očakávaniam zodpovednosti a vynútiteľných opatrení (Kotzé a kol., 2024).

Ak majú Európska únia a Rada Európy brať klimatickú spravodlivosť vážne, vyžaduje si to posun od konzultačných procesov a normatívnych odporúčaní smerom k silnejším implementačným mechanizmom, merateľným záväzkom a zmysluplnému spolurozhodovaniu s mladými ľuďmi a štruktúram zodpovednosti schopným premietnuť klimatické ambície do konkrétnych výsledkov (SALTO 2026). Bez takejto zmeny hrozí prehĺbenie priepasti medzi inštitucionálnymi záväzkami a očakávaniami mladých ľudí, čo môže podkopať dôveru, demokratickú legitimitu a dôveryhodnosť samotného riadenia klímy.

EÚ A RADA EURÓPY

Európska únia a Rada Európy čoraz viac uznávajú klimatickú spravodlivosť v rámci svojich politických rámcov vrátane Európskej zelenej dohody, Európskeho klimatického paktu, odporúčania Rady Európy CM/Rec(2022)20 o ľudských právach a ochrane životného prostredia a odporúčania CM/Rec(2024)6 o mladých ľuďoch a opatreniach v oblasti klímy. Rezolúcia OSN A/80/L.65 podčiarkuje, že ochrana klímy, ľudské práva a medzigeneračná rovnosť sú vzájomne prepojené a že štáty majú povinnosti voči súčasným aj budúcim generáciám.

EÚ v súčasnosti rieši klimatickú spravodlivosť predovšetkým prostredníctvom týchto nástrojov:

• **Európska zelená dohoda** presadzuje klimatickú spravodlivosť prepojením cieľov klimatickej neutrality so sociálnou spravodlivosťou, inklúziou a účasťou občanov. Jej záväzok k „spravodlivej transformácii“ uznáva, že klimatické politiky môžu neúmerne ovplyvniť zraniteľné skupiny a si preto vyžaduje cielené mechanizmy sociálnej podpory. To sa odráža v nástrojoch, ako je Mechanizmus spravodlivej transformácie, ktorý podporuje regióny a komunity najviac postihnuté prechodom z fosílnych palív, a Sociálny klimatický fond, ktorý je určený na zmiernenie sociálnych vplyvov opatrení v oblasti klímy na domácnosti s nízkymi príjmami a zraniteľných občanov.

• **Európsky klimatický pakt** uplatňuje princípy klimatickej spravodlivosti podporou účasti občanov, opatrení na spravodlivý prechod, klimatickej gramotnosti a komunitných opatrení v oblasti klímy. Nedávny vývoj vrátane podujatia Spoločne v akcii 2026 zdôraznil rastúcu pozornosť venovanú sociálnemu začleneniu, energetickej chudobe, miestnej odolnosti a účasti mládeže na riadení klímy. Klimatický pakt podporuje zapojenie mládeže prostredníctvom ambasádorov Klimatického paktu, iniciatív na miestnej úrovni, aktivít v oblasti komunikácie o klíme a spolupráce s mládežníckymi klimatickými sieťami (Európska únia 2026).

• **Stratégia EÚ pre mládež na roky 2019 – 2027** uznáva zmenu klímy ako významný zdroj neistoty ovplyvňujúci budúcnosť mladých ľudí. Európske ciele pre mládež, konkrétne cieľ č. 10: „Udržateľná zelená Európa“, vyzývajú na posilnenie postavenia všetkých mladých ľudí, aby sa stali environmentálne aktívnymi aktérmi zmeny. Na dosiahnutie tohto cieľa stratégia presadzuje zabezpečenie toho, aby boli mladí ľudia vzdelávaní o vplyve svojich činov na životné prostredie, zapojení do tvorby politík udržateľného rozvoja a podporovaní príležitosťami na environmentálne dobrovoľníctvo a prístupom k ekologickej infraštruktúre.

• **Erasmus+ a Európsky zbor solidarity** priamo podporujú opatrenia mládeže v oblasti klímy financovaním projektov udržateľnosti vedených mladými ľuďmi, vzdelávania v oblasti klímy, iniciatív na miestnej úrovni zameraných na prípravu školení v oblasti klimatickej spravodlivosti a rozvoja zelených zručností, miestnych projektov odolnosti, advokačných kampaní a komunitných a dobrovoľníckych environmentálnych opatrení v celej Európe. Programový cyklus 2021 – 2027 čoraz viac spája environmentálnu udržateľnosť so začlenením, demokratickou účasťou a sociálnou súdržnosťou prostredníctvom svojich horizontálnych priorít. Jedným z takýchto príkladov je think-tank SALTO Inclusion & Diversity Climate Justice, ktorý nedávno publikoval pozičný dokument s názvom Advancing Climate Justice in the European Youth Field (Posilňovanie klimatickej spravodlivosti v európskej oblasti mládeže) (2026), ktorý pomáha prepojiť výskum, politiku a prax práce s mládežou v tejto vznikajúcej téme.

• **Stratégia Medzigeneračnej spravodlivosti** zdôrazňuje potrebu rozhodne konať v oblasti ochrany klímy a životného prostredia, aby sa predišlo oveľa vyšším nákladom pre mladšie a budúce generácie. Stratégia ďalej uznáva, že zelená transformácia má jasné medzigeneračné dôsledky a zdôrazňuje, že vzhľadom na jej zameranie na dlhodobé myslenie musia otázky klímy a udržateľnosti zostať v popredí diskusií o medzigeneračnej spravodlivosti.

Rada Európy vníma klimatickú spravodlivosť ako tému ľudských práv a demokracie prostredníctvom týchto nástrojov:

• **Stratégia Rady Európy pre životné prostredie (2025 – 2030)** sa snaží integrovať ochranu životného prostredia s

podpora spravodlivosti, demokratickej správy vecí verejných a sociálnej súdržnosti. Stratégia výslovne odkazuje na mladých ľudí ako na dôležité zainteresované strany a držiteľov práv, začleňuje perspektívu mládeže a zdôrazňuje účasť mládeže na rozhodovaní v oblasti životného prostredia.

• **Odporúčanie CM/Rec(2022)20 o ľudských právach a ochrane životného prostredia** vyzýva členské štáty, aby uvažovali nad povahou, obsahom a dôsledkami práva na čisté, zdravé a udržateľné životné prostredie a zvážili jeho uznanie ako ľudského práva na národnej úrovni.

• Riadiaci výbor pre životné prostredie (CDENV) odporúča Výboru ministrov náležité kroky, ktoré je potrebné podniknúť v oblasti svojej pôsobnosti.

• Prostredníctvom viacerých svojich **dohovorov** (ako napríklad Dohovor o ochrane životného prostredia prostredníctvom trestného práva, Bernský dohovor o ochrane európskych voľne žijúcich živočíchov a prirodzených biotopov a Európsky dohovor o krajine) Rada Európy zabezpečuje, aby ochrana biodiverzity, odolnosť voči katastrofám a ochrana životného prostredia boli prepojené s ľudskou dôstojnosťou a kvalitou života.

• **Odporúčanie CM/Rec(2024)6 o mladých ľuďoch a opatreniach v oblasti klímy** uznáva klimatickú a medzigeneračnú spravodlivosť ako základné princípy, zdôrazňuje právo na prístup k informáciám, vzdelávaniu a zeleným príležitostiam, chráni práva mladých ochrancov životného prostredia na protest a výslovne podporuje účasť mládeže na rozhodovaní o klíme.

• Úloha mladých ľudí v boji proti zmene klímy je jednou z kľúčových priorít financovania **Európskej nadácie pre mládež (EYF)**. Mnohé mládežnícke projekty podporované EYF predvídajú budovanie kapacít pre mladých ľudí ako klimatických aktivistov, kampane za opatrenia v oblasti klímy, ako aj prácu na politikách týkajúcich sa životného prostredia v členských štátoch. EYF poskytuje prierezovo usmernenia na znižovanie vplyvu medzinárodných aktivít mládeže na životné prostredie, ako je podpora ekologickejšieho cestovania a obmedzovanie používania plastov.

Rada Európy sa čoraz intenzívnejšie zaoberá šírením dezinformácií o klíme a greenwashingom, najmä v sektore mládeže, a tým, ako tieto javy ovplyvňujú demokratickú účasť a dôveru v riadenie klímy (Alves 2025). Nedávne diskusie a aktivity v dvoch Európskych mládežníckych centrách zdôraznili dôležitosť mediálnej gramotnosti, dôveryhodnej komunikácie a dostupných informácií o klíme pre dosiahnutie klimatickej spravodlivosti.

PRÍSPEVOK PARTNERSTVA PRE MLÁDEŽ

Partnerstvo pre mládež sa zaoberá témou klimatickej spravodlivosti prostredníctvom výskumu mládežníckeho klimatického aktivizmu, aktivít, ako sympózium s názvom „Mladí ľudia, demokracia a opatrenia v oblasti klímy“ (Bacalso 2025), a vývoja praktických nástrojov, napríklad T-Kit 13 o udržateľnosti a práci s mládežou, Kontrolného zoznamu udržateľnosti, videí a podcastov a časopisu Coyote č. 35 o udržateľnosti (2023). Vypracovalo aj výskumné materiály, napríklad Knihu vedomostí mládeže č. 31 o mladých ľuďoch a demokracii v klimatickej kríze (2024) a analytické dokumenty “Mladí ľudia a súdne spory týkajúce sa klímy: mapovanie situácie a odporúčania pre sektor mládeže” a “Úloha sektora mládeže pri riešení klimatických emócií mladých ľudí”.

ČO ROBIA MLADÍ ĽUDIA?

Mládež ako aktéri klimatickej spravodlivosti

V rámci sektora mládeže existujú hnutia, ktoré signalizujú širší posun od mládeže ako pasívnych prijímateľov klimatickej politiky k mládeži ako aktérom, ktorí aktívne formujú samotnú správu klímy. Mladí ľudia a organizácie ako Youth and Environment Europe, International Youth Nature Friends, Young Friends of the Earth a ďalšie čoraz viac žiadajú od oficiálnych inštitúcií presadzovanie klimatickej spravodlivosti. Zároveň budujú a testujú praktiky klimatickej spravodlivosti, najmä na miestnej a regionálnej úrovni. Robia to nielen prostredníctvom mobilizácie, ale aj prostredníctvom štruktúrovanej účasti, advokácie, súdnych sporov a mechanizmov riadenia.

Generácia Climate Europe je v súčasnosti najväčšou koalíciou klimatických a environmentálnych sietí v Európe. Združuje 381 národných organizácií zo 46 krajín a zastupuje viac ako 20 miliónov mladých Európanov, čím vytvára koordinovanú platformu na ovplyvňovanie politiky EÚ v oblasti klímy a presadzovanie spravodlivej transformácie. Toto hnutie podnietilo poradné stanovisko Medzinárodného súdneho dvora ku klíme, ktoré bolo nedávno prijaté rezolúciou OSN A/80/L.65 a bolo iniciované mládežníckymi organizáciami vrátane Pacific Islands Students Fighting Climate Change a World’s Youth for Climate Justice. To ukazuje, ako môžu mladí ľudia ovplyvňovať medzinárodné právne programy a meniť vnímanie zodpovednosti za klímu a medzigeneračnej spravodlivosti.

Na inej úrovni, komunitne riadené energetické a potravinové družstvá, podporované sieťami ako napr. ECOLISE alebo REScoop.eu ilustrujú, ako môžu lokálne projekty súčasne znižovať emisie, zvyšovať mieru zodpovednosti komunity a riešiť základné zraniteľné miesta. Globálna sieť ekodedín (GEN) prostredníctvom svojej mládežníckej vetvy NextGen podobne podporuje vzdelávacie programy a komunitné inkubátory určené na posilnenie účasti mládeže a regeneratívnych miestnych postupov. Kampane CAN Europe čoraz viac spájajú klimatické opatrenia s otázkami, ako sú

zdravie, mobilita, potravinové systémy a sociálna spravodlivosť, pričom idú nad rámec samotného zmierňovania zmeny klímy smerom k širším konceptom blahobytu a odolnosti komunity. Tieto iniciatívy čoraz častejšie fungujú ako priestory pre sociálne inovácie, v ktorých sa realizuje kde sa dosahuje environmentálna udržateľnosť, inklúzia, vzdelávanie a miestna odolnosť.

Kampane a komunitné iniciatívy ukazujú, ako sa klimatické opatrenia a sociálna spravodlivosť prelínajú. Podujatie Together in Action 2026 zdôraznilo, ako mládežnícke organizácie, ambasádori Klimatického paktu a miestne iniciatívy čoraz viac spolupracujú na prepojení miestnych opatrení v oblasti klímy so širšími európskymi politickými cieľmi. Výskum potvrdzuje, že zapojenie mládeže zvyšuje legitimitu, dôveru a efektívnosť politík a zároveň posilňuje angažovanosť mladých ľudí (Tafon a Saunders 2025).

Mladí ľudia však nie sú homogénnou kategóriou. Klimatické riziká, príležitosti na účasť a politická viditeľnosť sa výrazne líšia v závislosti od sociálnej triedy, rasy a etnickej príslušnosti, geografie, zdravotného postihnutia, migračného statusu, pohlavia a prístupu k vzdelaniu. Tento pohľad posilňuje rámec klimatickej spravodlivosti tým, že ukazuje, že samotná účasť na klimatických zmenách je nerovnomerná, že viditeľnosť v rámci klimatického hnutia nie je rovnaká a že niektorí mladí ľudia zostávajú vylúčení z dominantných klimatických naratívov (Gorman a kol. 2024). Vysoko viditeľný klimatický aktivizmus v Európe často odráža privilegovanejšie skupiny, zatiaľ čo komunity v prvej línii a znevýhodnená mládež sú v rozhodovacích procesoch a mediálnych výstupoch zastúpené nedostatočne.

Kľúčové výzvy

Napriek rastúcej angažovanosti mládeže a rastúcemu uznaniu klimatickej spravodlivosti naďalej existujú značné prekážky, ktoré obmedzujú zmysluplnú a spravodlivú účasť. Prístup k príležitostiam v oblasti klímy často odráža širšie sociálne nerovnosti a výskum naznačuje, že viac ako polovici klimatických iniciatív chýbajú explicitné stratégie začlenenia. To obmedzuje účasť mladých ľudí, ktorí čelia sociálno-ekonomickému znevýhodneniu, zdravotnému postihnutiu, izolácii na vidieku, migračnému pôvodu alebo diskriminácii (Aglietti 2024).

Financovanie zostáva pretrvávajúcou výzvou. Hoci programy ako Erasmus+ a Európsky zbor solidarity či granty Európskej nadácie pre mládež poskytujú dôležitú podporu, klimatické aktivity mládeže často závisia od krátkodobého projektového financovania. To vytvára nestabilitu a sťažuje miestnym organizáciám udržiavanie dlhodobej práce. Zároveň mechanizmy účasti často zostávajú skôr konzultačné ako rozhodovacie, pričom mnohí mladí ľudia uvádzajú obmedzený vplyv na rozhodnutia, priority alebo prideľovanie zdrojov.

Občiansky priestor je v niektorých častiach Európy tiež pod tlakom, pričom rastúce obmedzenia ovplyvňujú klimatický aktivizmus a ochrancov životného prostredia. Tieto výzvy spoločne zdôrazňujú, že klimatická spravodlivosť si vyžaduje viac než len samotné príležitosti na účasť. Vyžaduje si riešenie štrukturálnych nerovností v prístupe k zdrojom, viditeľnosti a rozhodovacej právomoci, aby sa zabezpečilo, že opatrenia v oblasti klímy nebudú reprodukovať existujúce formy vylúčenia a nespravodlivosti.

ODPORÚČANIA PRE TVORBU POLITÍK: AKO MÔŽU POLITIKY PODPORIŤ SEKTOR MLÁDEŽE?

1. Zabezpečiť zmysluplnú účasť mládeže

- Prejsť od konzultácií k spolurozhodovaniu na všetkých úrovniach riadenia.
- Zaviesť trvalé mechanizmy zapojenia mládeže do všetkých rozhodovacích orgánov, vrátane rôznorodých a málo zastúpených skupín mladých ľudí.

2. Posilniť inklúziu a intersekcionalitu

- Vypracovať cielené opatrenia pre mladých ľudí s menším počtom príležitostí.
- Integrovať intersekcionalitu do všetkých klimatických politík.

3. Zabezpečiť udržateľné financovanie

- Podporovať dlhodobé iniciatívy vedené mladými ľudmi.
- Znížiť administratívne prekážky v prístupe k financovaniu určenému špeciálne na klimatické opatrenia.

4. Budovať kapacity v práci s mládežou

- Vzdelávať pracovníkov s mládežou v oblasti klimatickej spravodlivosti a participácie.
- Vyvíjať nástroje prepájujúce klimatické opatrenia s demokratickými kompetenciami.

5. Chrániť občiansky priestor a práva

- Zabezpečiť slobodu prejavu a zhromažďovania.
- Chrániť mladých ochrancov životného prostredia.

6. Zlepšiť prístup k informáciám

- Poskytovať spoľahlivé, prístupné a mládeži prispôsobené informácie o klíme.
- Posilňovať mediálnu gramotnosť a bojovať proti dezinformáciám.

ZDROJE

Aglietti C. (2024), „Premosťovanie hlasov: posilnenie rozmanitosti mládeže v snahe o klimatickú spravodlivosť“, SALTO.

Alves F. (2025), „Správa zo seminára: vybavenie mládeže zručnosťami pre opatrenia v oblasti klímy“, Rada Európy a ERYICA.

Bacalso C. (2025), „Mladí ľudia, demokracia a opatrenia v oblasti klímy“, správa zo sympózia, Partnerstvo mládeže medzi EÚ a Radou Európy, dostupné na: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/sympózium-2024

Bárta O. a Tumėnaitė N. (2024), „Mladí ľudia a súdne spory týkajúce sa klímy: mapovanie situácie a odporúčania pre sektor mládeže“, Partnerstvo EÚ a Rady Európy pre mládež, dostupné na: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/symposium-2024

Európska únia (2026), Výročné podujatie Európskeho klimatického paktu 2026: Spoločne v akcii, dostupné na: https://climate-pact.europa.eu/articles-and-events/events/european-climate-pact-annual-event-2026-together-action-2026-03-23_en.

Gorman J. (2025), „Ekoaktivizmus mládeže v Európe: účasť na vytváraní iného sveta“, Coyote Magazine, číslo 36, Partnerstvo mládeže medzi EÚ a Radou Európy, dostupné na: https://pjp-eu.coe.int/en/web/coyote-magazine/youth-eco-activism-in-europe-participating-in-creating-another-world

Gorman J. a kol. (eds.) (2024), Mládež a demokracia v klimatickej kríze, Youth Knowledge Book #31, Partnerstvo EÚ a Rady Európy pre mládež, dostupné na: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/youth-a demokracia v klimatickej kríze

Kotzé L.J., Mayer B., Asselt H., Setzer J.(van), Biermann F., Celis N. a kol. (2024), Súdy, spory týkajúce sa klímy a vývoj práva zemského systému. Global Policy, 15, 5–22, dostupné na: https://doi.org/10.1111/1758- 5899.13291

SALTO Climate Justice Think Tank (2026), „Pozičný dokument: presadzovanie klimatickej spravodlivosti v európskej oblasti mládeže“, SALTO.

Stapleton A. a Jece I. (2024), „Úloha mládežníckeho sektora pri riešení klimatických emócií mladých ľudí“, Partnerstvo mládeže medzi EÚ a Radou Európy, dostupné na: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/symposium-2024

Tafon R. a Saunders F. (2025), „Smerom ku transformačnej klimatickej spravodlivosti mládeže: prečo je dôležitá mládežnícka angažovanosť a šesť kritických oblastí pre transformačný aktivizmus, politiku a výskum mládeže“, PLOS Climate.

Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov (2026), Poradné stanovisko Medzinárodného súdneho dvora k povinnostiam štátov v súvislosti so zmenou klímy (A/80/L.65), Organizácia Spojených národov.